

DISCURS DE RECEPCIÓ
DE
D. VICTOR BALAGUER
EN LA
REAL ACADEMIA ESPAÑOLA

(*Acabament*)

Y venint á temps encara mes moderns, no seria difícil suposar que l'autor de *El desden con el desden* anés á buscar los conceptes de sa mes bella escena en aquella poesia de Aymerich de Peguilhá, *Car li ueill son dragoman—del cor é l' ueill vaun vezet*, com no seria tampoch molt aventurat pensar que la celebrada fàbula de Joan Ruiz de Alarcon en son *Exámen de maridos*:

Un aguacero cayó
en un lugar, que privó
á cuantos mojó, de seso.....

pogué ser inspirada per la faula de Pere Cardinal, que comensa aixís també:

Una cieutat fo, no sai quals,
on cauzet una plueia tals
que tout l' ome de la cieutat
que toquet, foron denenat.....

Llengua y literatura castellanas, si be s' examina, deuenen reconeixer que en son origen entraren per algunas cosas, al menys, la llengua y literatura provençals.

No debém empenyarnos en desconeixer aquesta influència, quan lluny d' esser en perjudici d' aquest regne, es gloria seva, ja que aquella llengua culta y literaria no vingué á imposarse com á conquistadora ó intrusa, sino que arribá atreta y cridada per Castella, al concedir espléndida y régia hospitalitat á sos escullits cultivadors. No deu negarse aquesta influència á la literatura provensal, com no poden ni deuen negàrseli, tampoch, la catalana y la portuguesa (y aquesta molt menys encare), las dues llenguas històricas que entorn de la castellana, deixant sempre apart la singular éuskara, han de venir á formar un dia, quan Espanya torni á ser una, que ho serà, los tres idiomas llatins de la nació peninsular y los tres literatures espanyolas, ja que elles tenen també los tres romancers, las tres tradicions y las tres historias, podent presentar Castella son poema del Cid reprendat per Cervantes, Catalunya sa crònica de D. Jaume lo Conqueridor, legalisada per Ausias March, y Portugal Galicia sas *Cántigas* de D. Alfonso I Sabi visadas per lo gran Camöens.

Ja nostres preclaras Academias espanyolas, comprenent las necessitats que en sí portan lo progrés y'l sigle sortiren al encontra d' aquesta idea que vaga per la admósfera. No fa per cert molt temps que á poch casi d' haver celebrat aquesta vostra noble Academia, devant de un monarca portugués, una solemne sessió pera fer constar la fraternitat dels idiomas y de las lletras de Portugal y de Castella, un de vostres ilustres individuos, lo Sr. D. Manel Cañete, anava á presidir los Jochs florals catalans en Monserrat, al propi temps que altre digne individuo de la Academia de la Historia, lo Sr. Romero Ortiz, presidia los de Galicia en Pontevedra.

Tot aixó se realisará, senyors Académichs, que las cosas humanas sempre acaban per ser lo que han de ser. Y 's realisará, y 's fará, pera major forsa y major consistencia de la unitat espanyola, que en lloch de reduhirse, tendeix y ha de tendir sempre, á aixamplarse y ferse forta, ja que sobre la terra no existeix altre país hont lo sentiment de nacionalitat se reveli mes vigorós que en lo nostre, ni n' hi ha d' altre hont lo patriotisme nacional broti ab més acentuats y varonils caràcters que en Espanya.

Patent demostració d' aquesta veritat es aquí tot: literatura, costums, tradicions, historia. Veyeuh sino en nostre poesía la de la cort y la del poble, la antiga y la moderna, la nacional y regional; veyeuh en nostres cantars y romans, que no morirán may, perque son lo poema de nostra patria, la epopeya de nostras glorias. Sia la que 's vulla, la llengua ó'l dialecte en què un espanyol expressi sos sentiments, si deixa parlar á son cor, alli ressalta l' amor á la patria comú;

que aixó es lo que te de singular y característica nostra poesía, precisament lo que no te cap poesía de altre país, al menos en lo grau en que ella ho te.

En las extrangeras no existeix cap sentiment que predomini y las hi imprimeixi segell y carácter, succehint, per lo general, que 'ls autors van á buscar sos ideals, sos assumptos, y fins sa inspiració, fora del centre en que 's agitan y viuen; pero en los espanyols, pero en lo cant de *Altabiscar* dels euskars, pero en lo castellá Cervantes, pero en lo catalá Jaume I, pero en lo lusitá Camoëns, pero en nostres lirichs del segle d' or, pero en nostres selectes cantars y en nostres monumentals romancers, hi ha un movil que supera á tot, un sentiment que á tots domina, que reduceix, que arrastra, que avassalla, que s' imposa: la pátria, la pátria espanyola ab sos cels espléndits, que fan pensar y creure també en la llibertat y en la independencia; ab sas ásperas montanyas, que escalan lo cel y que son nius de glorias inmarcessibles; ab rius caudalosos com lo Duero y 'l Tajo, que naixent en las montanyas de Castella y d' Aragó, no volen precipitarse en l' Oceá sens ans recorre Portugal, com pera recordarli què es terra espanyola; ab sos cantars de Córdoba y Granada, sas llegendas místicas de nostres solitaris cenobis, sos recorts de capa y espasa de Madrid y Toledo, sos anals caballereschs, de Leon y de Burgos, sas sobrealsadas gestas de la robusta Asturias, sas peregrinas tradicions de la verda Galicia, sas empresas marítimas y sos fastos consulars de la ingent Barcelona, sas trobas llemosinas de la bella Valencia, sas varonils ensenyansas de Zaragoza y de Casp, sas rudas empresas de las valls euskaras, que tot aixó es la pátria, que tot aixó es Espanya, nostra estimada, nostra idolatrada Espanya, pera la qual empen l' astur la reconquesta, pera la qual canta Camoëns en castellá, pera la qual guerreja lo catalá en los penyals del Bruch y en los inmortals murs de Gerona, pera la qual resisteix lo navarro en Roncesvalles, pera la qual l' extremenyo Hernan Cortés va á conquistar la Nova Espanya y 'l vascongat Elcano dona la volta al mon; Espanya, la terra que 'ns sustenta, lo cel que 'ns cubreix, la que es tomba de nostres pares y ho ha de ser de nostres fills, la bandera sota quals plechs tots hi cabém, y la idea que 'ns uneix á tots y á tots nos fa germans.

AL VALLÉS

Dedicada á la Societat «Cassino de Granollers»

Quan la dolsa Primavera
sembrava en Hesperia arreu
sas gayas flors, sos aromas
sas papallonas y aucells,
rublint d' encant las planuras
rublint de joyas lo Cel,
al ser del mar á la vora
y encara quedantnhi mes,
va pujá al sim de Moncada
y de sos dons tot lo rest,
tots los encants de sa falda
los va escampar pel Vallés:
y en sas montanyas ferestas
en los seus camps sempreverts,
en las floridas voradas,
que 'ls rius petonan lleugers,
deixá sas joyas hermosas
deixá sas flors, sos aucells,
que la encensan cada dia,
que la cantan en tot temps.

La tramontana, que baixa
desde 'ls nevats Pirineus,

los romanins y frígolas
esgavellant á son bes,
blincant las copas altivas
dels pins que tocan al cel,
al arrivar á eixa plana
tot petonant lo Montseny,
tant bella veula que 's para,
plega las alas ensemps,
y 's torna pausada brisa
per poguerla besar mes.

Son sas praderas catifas
en que l' amor riu etern,
corona fan á las serras
may esmortits sos romers
y ginesteras floridas,
que enraman lo sagrament,
y aprés se moren de joya
per reflorir l' any novell,
y fan sas dolsas violetas,
sos lliris blanchs, sos rosers
companya á las donas d' aygua
que s' amagan als torrents.

En sas pradas flors overtas,
en sas vernedes aucells,
prop sas llars encare hi volan
las rondallas d' altre temps
y en sas planuras cent vilas
que ostentan en llurs aplechs
las hermosas vallesanas
com las flors d' un claveller.

¡Terra del cel benehida,
y quant t' anyora 'l cor meu!
Tas muntanyolas anyoro
y lo bes de los lleveigs,
y quan lo mastral revola
portant dessota sos plechs
dolsas olors y murmuris
ab los recorts, oh Vallés,
jo l' escolt: ab veu potenta
ell de los prats sempreverts
me diu quins fan las rosellas

de color mes viu y encés,
 quina alegresa respira
 lo brugit de los aplechs,
 lo ressó de las campanas
 quan tocan á pregá á Deu;
 quin color tenen tas bromas
 quan espatega 'l llampech,
 y ab quina vesta 's vesteixen,
 quan portan dol pel Solell,
 y quinas pedras ne restan
 encare de los castells,
 hont las sagetas xiulavan
 de los forsuts ballesters,
 quinas foren tas batallas
 y lo nom de los valents,
 que altivas pujan las testas,
 mes que tas serras, al Cel,
 quants colps després del carnatje,
 del sol de victoria al bes,
 baixáren rojas las ayguás
 del Besós y l'Ripollet.

Terra aymada, terra bella,
 que tant anyora 'l cor meu,
 ma pensa entre tas vernedas
 se pert com un oronel.

Jo pujo al cim de tas serras
 jo baixo al fons dels torrents
 per veure 'l vol de las ayglas
 ó escoltar mormols lleugers;
 y de tas dolsas tonadas
 d' aquells cantars sempre bells
 ab que 's parlan las floretas
 en lo fons de los vergers,
 del só que, cintas de plata,
 fan á la nit tas corrents
 quan jugan entre la sombra
 los genis sobre l' hervey,
 del remor que la ventada
 trau del fossá en los xiprers,
 quan en la fosca relluhent
 tot saltant los fochs follets

y de las dolsas canturias
que, al brillar la Lluna al Cel,
mormolan las encantadas
entrenant los seus cabells
jo aprench mos cants; si mon arpa
tráu un ressó falaguer
es aprés en tas boscurias,
en los camps, en los torrents.

Y quan trencadas sas cordas
un sol cantar ja no 'm rest',
quan ja mon cabell blanqueje
com la neu del alt Montseny,
quan ja no escolten los homes
de tremolosa ma veu
contaré als nins que 'm rodejen
las rondallas que hauré aprés
y 'ls pregaré que ma fossa
caven al peu d' un xiprer
que incline la copa altaiva
á las auras del Vallés.

G. TELL Y LAFONT.

Barcelona Janer 188'.

LA PEDRA.

(FAULA.)

Peta la fona y fuig rodant per l' aire
la pedra que poch ans inmóvil jeya,
y mentres que brunzeix, l' espay fendintne,
aixís diu altanera.

—¿Qui gosa devant meu ara posarse
y deturarme pot en ma carrera?
¡Qui sap, qui sap si aixís sempre enlayrantme
seré un planeta!

Mes poch á poch l' agena forsa acaba,
y va minvant, minvant, y cau á terra,
y com las otras pedras queda inmóvil
del tot confosa entre ellas.

Vosaltres que escrivint robeu la forma,
l' idea, 'l pensament, fins lo concepte,
¿vos cou? donchs apliquéuvos com manxiula
lo cuento de la pedra.

JAUME RAMON y VIDALES.

DISCURS
DE
DON EMILI CASTELAR
EN LA
REAL ACADEMIA ESPAÑOLA
Contestació al de D. Victor Balaguer

SENYORS ACADÉMICHS:

Dias de goig los dias de recepció pera nostres instituts. Després d' havernos ferit la mort ab sols colps d' irreparables efectes ¡ah! esclata la vida ab sas esperansas de renovació y sas promeses de perpetuitat. Ni las fullas secas que arrossegan las primeras tramontanas; ni 'ls aereolits que llampegan com centellas en las nocturnas horas; ni las generacions pulverisadas dintre del planeta sobre las quals vé, part de la destrucció incessant, nostre cos, sitiat seguidament pel no rés, com l' aspectre per la sombra; ni totas las cruentas batallas de las guerrejadoras especies son obtacle á la primaveral renovació del Univers, un en sas eternas metamòrfosis, perpetuo baix los estragos del temps, y viu entre las desolacions de la mort.

Abir parti d' entre nosaltres lo poeta de la primavera, escullit per las flors pera confiar á tan tendre pit la aspiració amagada en las essencies de llurs corolas y pe 'ls aucells pera dir á tan delicat ohido la inefable lletra guardada en las estancies de llurs chorus, convertintse aixís, al passar per aquella imaginació delicadíssima, las cosas en ideas, com se converteixen, al caure á la cassoleta del incenser, las gomas y rebinas, destiladas pe 'ls arbres de l' Assia en núvol celest, lo qual puja per las columnas del altar á las voltas del temple y porta entre sas incertes espirals lo vapor de místicas llàgrimas ab l' accent d' aladas y misteriosas pregarias.

Morí, y dirías que ab sa mort vá perdre naturalesa la conciencia de sí; puig mentres ell visqué y cantá, semblava, per virtut misteriosa d' aquells senzills metamorfóseos, haver suspés la indiferencia ab que ofereix un teatre en sos amples espays á tots los fets, morals é immorals, fastos ó nefastos; y haver disminuit la implacable cruetat ab que devora en sos curulls sepulcres á totas las criaturas. ¿Qui anotará las escalas del russinyol penjat de la branca florida sobre 'l seu niu? ¿Qui sabrá 'ls desitjos envolcallats en la flayre de la violeta? ¿Qui pintará las gotas de rosada al matí y 'ls arrebols de la posta del sol á la tarde? ¿Qui endevinará lo que diuhen las flors á las papallonas, las papallonas als auells, los auells á las boyras, las boyras als estels, y 'ls estels á la inmènsitat etérea?

Perdé nostre Institut lo poeta de la naturalesa, y l' hereda y reemplassa 'l poeta de la societat y de la historia. Nostre nou company, sent com tots los de sa prosapia, l'Univers y las inspiracions del Univers baixadas; mes no está sa vocació primera y característica en anotar las ideas exaladas per las cosas materials y tangibles, sino en poetisar los recorts de la patria de sos pares, consultant los antichs sagrats anals, y en poetisar las esperansas del mon social modern, seguint sa maravellosa creixensa. La fantasia del senyor Balaguer té un xich de las propensions de certs auells que niuhan en las torras de las iglesias, juntament ab un xich de las propensions d' aqueixos altres auells que aspiran á banyar sas alas en la naixent alborada. Gralla melancólica ó cigonya religiosa, matinal alosa ó vespertí rosinyol, colom de la vall ó àguila del single, may se taca ab lo fanch de la terra sa noble ànima, plena de bondat y de poesia. La patria 'l segueix y l' accompanya com la casta musa del seu estre y 'l fa cantar com lo trempat plectre fa vibrar á la lira. Catalá sobre tot y abans que tot, sa imaginació, sense deixar los alts vols que de vegadas arriuen al rapte, se distingueix pel seny y la reflecció, com correspon á la natural gravetat de sa rassa. Se diria que sa paraula es com l' esperit y la essència del terrer payral. Las costas ahont las ayguas del Mediterrá s' adorman, tan celestes y tranquilas com si portesssen disolt lo cel blau; los cims de Montserrat ab sas cresterías y del Montseny ab sas neus; los torrents del Fay, quals claras ayguas cubreixen las foscas covas y 'ls precipitan entre 'ls rebolls y garrotxes, resonant com lo soroll d' una estrofa èpica; los foscos olivers de la regió tarragonina apretats al voltant de las despullas romanas brunyidas per lo llum del Mitjdia y las blancas velas barrejadas ab las fumants cabelleras en la rada de Barcelona; lo cenobi de Ripoll ab son ayre romànic y 'l cenobi de Poblet ab sas gòticas tombas; la cova ahont feu oració 'l pe-

nitent, que havia de sostenir en sos brassos la cúpula de Sant Pere, esportellada per la revolució relligiosa y la Iglesia tan benehida pe'ls marins que tornavan de tantas expedicions gloriosíssimas; llochs tan sagrats, recorts tan sublims, edificis tan gegantins, espectacles tan bells, inspiran l' obra del seu clar ingení, que ha enfilat lluminós anell d' ideas hermosíssimas al voltant del astre lluminosíssim de sa idolatrada patria.

Mes no'l cregueu un poeta purament de sa regió comtal. Deixaria d' esser tan gran ànima una ànima inspirada, si no tendís de si á la síntesis, y entre las ricas varietats propias de la vida no descubris la suprema unitat regnant en l' univers y sobre l' univers. Balaguer estima á Catalunya, com á part integrant del sublím tot y órgan indispensable del suprém organisme, que's denomina sàbiament nació. Per tal creencia lo veureu amostrar sempre 'ls dolls d' ideas que sa pròvida regió desguassa en l' occeá immens de nostra vida nacional. Tots los actes que sagellan la unió de la terra patria, l' animan y enardeixen, desde la expedició empresa en apartats segles á la conquesta d' Almeria, que cantaren los vells trobadors fins á la expedició empresa en nostre temps y á nostra vista, la revenja d' África, quals alabansas entonan los travalladors en chor, al sortir del taller, y en sa hermosa llengua nativa sembla encara mes bell lo crit de ¡visca Espanya! crit accompanyat ab cadencias èpicas tals y ab tan robustos accents, que, al sentirlo, tot cor espanyol bat d' entusiasme, sentint com tenim lo ferro del indòmits almogavers pera defensar, lo mateix en los colls del Bruch y en los murs de Girona que en los singles del Serrall y en las maniguas del tròpich, la indestructible y sagrada unitat de nostra patria.

Si, teniu rahó, illustre poeta, 'n teniu usfantvos de vostra prosá-pia y de vostra terra. Las costas gregas resplandeixen allí encara ab los raigs de la mes hermosa entre las civilisacions antigas; la vella metrópoli tarragonina conserva, com Roma la eterna, lo trist y magestuós ayre dels grans destronaments històrichs; la Barcelona sense igual uneix al travall y al comers de Tiro l' enginy y 'l gust d' Atenas, com sas germanas en glorias y en grandesas las lliures ciutats de las lligas lombardas; d' antich vos rendeix vassallatje l' mar, que en sas estelas hi conté disolts ideas, y en las ideas inspiracions tan lluminosas totas com las joyas ètereas de sas nits serenes; s' obran als conjurs de vostre geni los cors d' Italia la inspirada, pera rebre y acceptar l' esperit espanyol com un complement del seu propi esperit; se senten al peu del Etna y al peu del Vessubi, en aquells camps hèlénichs y en aquellas ciutats catalanas, passar dels llabis del àgil ma-

riner y del secundo improvisador al ayre perfumat, las veus de 'n Muntaner barrejadas ab las veus de Teócrit; s' alsan á vostra anomenada aixís l' imperi heleno-europeu com l' Assia menor; aixís la trista Grecia de la Edat mitjana com la infelis Bisancí dels emperadors condemnats pel sat á la servitud tárta, tal volta per haverse preservat de la servitud goda; guardan tot l' Est de nostre continent y tot l' Oest del continent assiàtic remembransas del valor heróich de vostres navegants, qual esfors grabá las barras indelebles á las portas hieráticas del vell temple històrich, en lo Taur y en l' Etha; que la Venecia del espanyol Mediterrani, ab lo seu Senat de concellers y son parlament de diputats, ab aquells ciutadans guerrers, comerciants y estadistas al mateix temps, tant sabia benehir las velas de sas naus pera lograr los empenyos del combat, com pera cumplir los miracles del travall; y tant bregava ahont se vulla que la comprometés lo seu honor, en pró de sos propis interessos y particular engrandiment, com en pro dels interessos comuns á la cultura universal.

Gran la regió catalana; mes jcom pren brill y magnificencia dintre de nostra comuna patria, la nacionalitat espanyola! Sa estreta unió moral unas voltas, material y política altras, indispensable sempre, li permeté aixamplar l' espay de la seva activitat, y ab l' espay de la seva activitat la gloria de son nom. Molt li valgué ajudar á Jaume I en Mallorca, pero no li valgué menos ajudar al gran Alonso VIII en las Navas; molt l' anar á Betera pera rescatar pera sempre la ciutat, que un sige y mitj avans va rescatar lo Cid castellá per algun temps, y molt mes anar en la persona de son gran Rey Ferran V á la vega de Granada; molt rebrer á un Roger de Lauria y á un Roger de Flor, victoriosos en Sicilia y Grecia, pero molt mes rebre á Colon, al retornar del fons dels ignorats mars, ab lo nimbo diví dels resplandors derramats per lo brill d' una creació nova entorn de sos inspirats polsos; molt l' accompanyar á D. Pere III en Nicotena y en Catania, pero més l' accompanyar á D. Joan d' Austria en Lepanto; molt lo combatre als angevins per sa propia independència, pero molt més combatre als napoleònichs per la independència nacional; molt lo possehir la antigua magna Grecia y la històrica Cerdanya, pero molt lo dilatars per lo vast continent americà y civilisarlo y cristianisarlo en comunitat ab tots los espanyols, conseguint aixís que milions y milions d' homes componguin la vasta familia per lo cel cridada á grans obras, y parlen la maravillosa llengua per un travall secular preparada pera portar en la copia incalculable de sas paraulas á la conciencia humana milers de lluminosas ideas.

(Continuará)

NOBLESÀ OBLIGA. ⁽¹⁾

ROMANÇ HISTÓRICH PREMIAT EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA.

A mon estimat amich lo llorejat escriptor En Francesch Fayos.

Ay Castella castellana
no t' hagués conegut may!

I.

Al palau del Rey En Jaume,
L' invictè conqueridor,
Han arribat de Castella
Correus ab lletras d' Anfós.
Lo castellà en elles clama
Ajuda al de l' Aragó,
Pera lluytar ab los moros
Que 'l portau á sanch y á foch.
Lo bon rey al punt contesta
Que anirá en lo seu socós,
Y als que las lletras portavan
Despatxa ab melosos mots.
Després llença un crit al guayla,
Fá que rebrame lo corn
A tots los homs de Paratge
Mestres de Camp, valvassors,
Capitans, infançons, comptes,
Cavallers y los frichs homs,
Avisantlos que's preparen
A marxar al vinent jorn.
Los vaixells y carabelas
Que estiguén prest en lo port.
Mentrestant que lo seu patje
Neteja escut y tiçó,
Com si ab ell mateix parlara,
Diu en veu alta estos mots:
—Malehida sia la hora
Que ab ma filla 'l casi jo,

(1) Este romanç es rigurosament històrich y pres de *Los Anales de Catalunya*, de Feliu, llibre XI, cap. XI.

Que dues voltas seguidas
 Fou á ma casa traidor.
 ¿Més qu' he de fer? á un rey noble
 Li demana protecció,
 Y com que noblesa obliga,
 He de anar en son socós.
 ¡Ay Castella castellana
 No t' hagués coneugut jo!

II.

Caminet d' Andalusía
 La mesnada del rey vá,
 En Jaume en sa blanca vesta
 Du creu de color de sanch,
 A son costat l' escut porta
 Ab las barras lliberals,
 Y ab sos esperons lo poltro
 Fá encabritarse y trotar.
 Los soldats que lo segueixen
 Sembla que á las bodas van,
 Y la mes franca sonrisa
 Apareix en sos voltants,
 Al ensemps que 'ls uns als altres
 Llurs victorias van contant.
 Per cada poblat que passan
 Tothom los reb ab afany.
 Las donas los donan aygua;
 Donsellas dolsos esguarts,
 Los beneheix lo prebere,
 Lo jovent ab ells se 'n van,
 Los vellets sembla que tornen
 A la edat dels tendres anys.
 Quan apar lo rey En Jaume,
 Tothom la gorra á la má.
 Quant fa via la mesnada,
 Tothom se queda anyorant

III.

Mentre N' Ansós de Castella,
 Sobre Granada 's deté,
 Esperant per conquerstarla
 La mesnada del gran rey,

Almería, la que estima
Entre sos preats joyells,
Per los moros recobrada,
Es del castellá, flagell.
Mes vers ella va 'l rey Jaume
Posantli de sopte cerch.
Quant lo moro se n' adona,
Sent al cór un cop de neu,
Mes fentse fort en sas torras,
Lluya fent l' esfors darrer.
Los corns y tabals rebraman,
Los cavalls renillan ferm,
Los coltellis tiran espurnas,
Del ferro s' ou lc colpeig,
Las fonas brunzen per l' ayre,
Cruixen escuts y capells,
La terra de sanch s' empapa,
Lo cel apareix rohent,
L' almogavar la mort sembra,
¡Aragó y sant Jordi, á ells!

IV.

—Rey En Jaume, Alá vos guarde.
—Que Deu vos guarde wali.
—Si voleu alsar las tendas,
Vos darém tribut cumplit.
—Lo tribut que vos demano,
Es que al castellá obehiu.
—Avans que tal succhesca,
Tots preferirém morir.
—Almería, de Anfós era.
—Ara y sempre es dels muslins.
—Demá quant clareje l' auba,
Ma mesnada estará dins.—
Lo wali mira al rey Jaume,
En Jaume mira al wali,
Després de una llarga estona,
Diu lo moro ab gran despit,
—Darém tribut á Castella,
Segons lo vostre desitg.
—Demá plegarán las tendas

Los fidels soldats de Crist.

—Que Alá vos guarde, rey Jaume.

—Que vos guarde Deu, wali.—

V.

Quant l' aubada clarejava,

La mesnada, camí avall,

S' enduya en carro de mulas

Las portas de la ciutat.

Eran penyoras qu' En Jaume

Tenia en estima gran,

Y son trepig resonava

Mes grat que só de timbals.

Poch temps de marx portavan

Quant la mesnada pará.

¿Que succeix que tots duhen

La má al coltell ó destral?

¡Que passa que tots pareixen

Per los ulls espurnejar?

Que N' Ansós rey de Castella,

Ha fet pacte ab los alarbs,

Envejós de que 'l rey Jaume

Haja presa la ciutat.

Ell la festejà sis mesos,

Ben contats y ben cabals,

Y al Conqueridor vint dias.

Li ha sigut lo temps molt llarch.

Lo rey En Jaume 's mossega

Los llabis fins ferse sanch,

Y se tira de la barba

Y esperona lo caball,

Y ab veu que sembla tempesta.

Diu aixís á sos soldats:

—¡Desperta ferro! A Castella,

Que hi han portas que arrancar

Y quant prenian la vía,

Dia 'l rey borbotejant:

—¡Ay Castella castellana

No t' hagués coneget may!

DISCURS
DE
DON EMILI CASTELAR
EN LA
REAL ACADEMIA ESPAÑOLA

Contestació al de D. Victor Balaguer

(Continuació).

Imagineuvs que, en lo sigle disseté, se logrés lo suicida propósit de separarnos y dividirnos. Espanya no seria nació, oberta sa frontera natural del Sudest á totas las invasions europeas, y destitubida del concurs de fills tant travalladors com heroychs; y, en cambi, Catalunya no tindria lo complement de la unitat nacional que robusteix tant la seva vida; la sombra del pabelló espanyol que honra tant son nom; la grandesa de un verdader Estat europeo obert á sos estadistas, y la ressonancia de una tribuna com la que restauraren en Cádiz nostres pares, oferta per la llibertat á sos grans oradors: la comunió de interessos patris tant útils á son travall y á sa industria; la companyia de colonias poderosas en las quatre parts del mon, tant favorables á son comers; lo patrimoni de glorias per las quals brillan los pobles; y obligada, obehint las lleys de la mecánica social, hont la magnitud entra per tant com en las lleys de la mecánica celeste, á servir de satélite á la gran potencia traspirenaica; per no confondres ab lo resto de son territori natural; ó hauria perdut sa independència entre gents extrañas, ó hauria tristament arrastrat la ignominiosa vida dels pobles subjectes á existir per mercé graciosa dels tractats internacionals, y á vegetar baix la simulada, pero reconeguda y vergonyosa tutela de qualsevol nació poderosa, empenyada en que malehisseu á vostres pares y á vostres germans per la naturalesa y per la historia, y á que posseuu hont no hi ha fronteras nuvols foscos de rencorosas supersticions ab menyspreu complet de vostra prossapia y de vostra sang.

Creyeuho, estimat company, creyeuho: aquest institut ilustrat en dues centurias consecutivas per tants noms inmortals; unit ab academias numerosas en las varias repúblicas per ahont nostra llengua s' exten; dotat d' una jurisdicció intelectual que proclama l' assentiment exprés dels pobles y confirman lleys y decrets dels poders públichs; aquest institut, deya, no ha volgut, coronantvos ab sa elecció expon-tánea, honrar tan sols en vos al historiador diligent, al publicista insigne, al parlamentari expert, al poeta lírich inspirat, al poeta dramátich aplaudit, al autor de tantas llegendas repetidas en la llar y cantadas en los camps y en las montanyas; sino al catalá, si, al catalá de naixensa y de cor, pera que diga en sa llengua nadiya als seus, com aquí no hi ha diferencias de provincias, ni privilegis, ni gerarquías, sino es una igualtat fonamental de tots los espanyols, en la que s' alsa fortament, aixís la unitat material de nostra terra, en quals solchs barrejaren en mil batallas la fecunda sanch de tots sos fills, com la unitat intelectual y moral de nostre esperit, unit, á la manera d' ànima y cos, á la indestructible totalitat de nostra patria.

Nosaltres, encarregats per la societat espanyola de conservar sa llengua, no preteném suprimir las varietats engendradas pel moviment etern y'l múltiple desenrotllament de la vida. Cap fonamental associació científica y literaria pot anar contra las lleys socials, en qual cum pliment se basa. Suprimir lo vari, porque lo hu existeix, seria com suprimir las nacions, porque la humanitat existeix; ó com suprimir los individuos, porque á son torn existeixen las nacions. Senyors: impossible trovar cap element per tal manera idéntich á sí, que, moventse ó desenrotllantse, no arrixi á produhir quelcom diferent de si. Mirreu quan plens de factors se trovavan los elements primitius d' Aristóteles, y quina síntesis componen per sí mateixos entre radicals antítesis La física moderna, que tant tendeix á la unitat, separa y divideix la materia única en ponderable é imponderable, en inorgánica y orgánica, com separa y divideix la forsa única en calor, electricitat, magnetisme, afinitats químicas, cohesió de molècules, atracció de massas. L' èter infinit com se pren en gotas varias de llum, suspesas als espays inmensos per lleys armónicas, en las quals creyan sentir los antichs una inefable sinfonía! La electricitat se bifurca en positiva y negativa, en estàtica y dinàmica. Donchs, dintre del art, com dintre del Univers, coexisteixen los dos principis de la unitat y de la varietat. Y lo mateix succeheix en las llenguas. Dias verdaderament gloriosos pera l' humá llinatje, aquells en que pogué rompre á barbotejar en Grecia la parla de la ciencia, dividida en mes dialectes, no obstant y sa espiritualitat, que géneros tingué la material arquitectura

grega. Cap idioma arrivá, com cap poble, á la unitat de Roma. Y no pogué Roma conseguir que Livi deixés de sentir á Padua, y Séneca á Córdoba, y Marcial á Calatayud, y Tertuliá á Africa, com si las obras literarias tinguessen com los productes agrícolas, molt del terrer hont sé sembran y conrrean.

¿Qui s' atrevirá á proposar que desapareguin llenguas tan primitivas com lo vasch, tant tendras com lo gallego, tant dolsas com lo bable, tant músicas com lo valenciá, tant vigorosas y anomatopéyicas com lo catalá? La poesía no creix á son arbitre en las academias y en los palaus: se necessita l' aura popular. Mentre la oda cadenciosa del erudit s' obliga y empolsa en lo tancat volúm de las bibliotecas consultivas, lo romans volander, qual autor es anónim, perque l' han compost cent generacions, vola de llabi en llabi per medi de sos alats assonants y omplena del esperit patri la vital atmósfera. Es indispensable que la gent senzilla puga compondre ab la espontaneitat que componen las aus, y escolta sos versos y sos poetas ab l' encant ab que senten lo ventijol y 'l follaraje. Y aixó no ho podeu conseguir si osegueu las varietats riquíssimas de la llengua nacional, perque ningú expressa ab felicitat sos sentiments, sino en paraulas no apresas, en paraulas xucladas, com la llet nutritiva del esperit, en los llabis de una mare. ¿Creyeu que perjudica aixó á la llengua nacional? Campmany parlaria en catalá quan nos donava en son teatro crítich de la elocuencia espanyola tantas profitosas llissons; y Aribau acabaria de compondre una poesía catalana quan fundava la Biblioteca d' autors espanyols y 'ls posava en son estil, elegant per demés, aquells prólechs, dignes pòrtichs de nostras obras clàssicas, per sa correcció y per sa puresa. Ningú ignora en aquest clos que Aparisi y Guijarro, vostre inmortat company y estimat parent meu, á qui 'ls venidérs lo consultarán com á un oràcul de la sintaxis y analogia espanyola, parlá tota sa vida en valenciá. Quinze anys portava ell de viure á Madrid, jo mes de vint; y may lo vaig sentir dirigrísem en altre idioma que l' de sa infantesa. Las llenguas, ab més ó menys propietat anomenadæs llenguas llemosinas, s' acostan al rústech llatí provincial antich, y per consegüent, á la complexió y contexitura íntima de la mare que hi ha en lo fons de la llengua nacional. Encare recordo 'l mohiment d' admiració que m' asaltá en lo cantó dels grisons, al sentir lo vulgar llatí, parlat per lo poble helvétich, en aquellas geladas montanyas, y sentir sa gran semblansa ab lo valenciá. Aixó evocava en mí recorts sacratíssims. Surgia desde 'ls nevats Alpes l' ample pati alicantí, ab las maravellas de nit per terra y las passioneras en la porta, y la parra per sostre, y 'l banquet ple de cantaretas que llenzan frescas eva-

poracions y las torretas de floridas, mulladas de poch, aufàbregas, y la gallarda columna de la palmera, qual corona vibra en lo blau cel, y 'l pilot de rebinosas atmetllas aquí ó la rastallera de panotxas allá; y l' encanyissada pera extèndre los capolls de seda y pera assecar las fígas de mel; y el seller sentint á most, á un costat, y 'l trull gotejant daurat oli al altre cantó; y per totas parts las brisas mediterràneas, aquellas paraulas llemosícias, are graciosas com la ironía d' una sàtira provensal, are músicas com los consonants d' un serventesi tolosá, are dolsas com las perlas soltas d' una cansó del Petrarca.

Després de haver seatit á nostre insigne company, no seré jo qui 's perdi en la investigació dels orígens del provensal y del català, laberinto de innumerables tortas y de dificultosas sortidas. Valiosas observacions surten al pas de cada sistema. Lo mes acertat es derivar las llenguas neo-llatinas de la vella llengua llatina. Pero no pot oblidarse que 'ls romances han perdut gran part de la seva estructura clàssica y han prés tots á un temps estructura diversa y fins oposada. De declinable que era l' antich llatí, ells han passat á indeclinables. Tenia 'l llatí veu passiva, ells no la tenen. Prescindia 'l llatí del article, ells lo necessitan. Cap llengua derivada s' ha separat tant de sa llengua mare. Las semíticas guardan sas arrels triliterals, sas consonants fixas, sos punts diaorítichs movibles. Lo grech modern està per desgracia molt distant del grech antich; pero conserva las tres veus de sos verbs, los duals de sos noms, los aoristos de sos temps. ¿Com los romances han pogut adulterarse tant? Pera salvar aquesta dificultat s' ha ideat una hipòtesis que deriva los idiomas neo-llatins de la barreja entre la llengua goda y la llengua romana. Mes de la llengua goda no tenim altre document que 'ls trossos del Evangelí, traduhit pel Bisbe Ulfila, en temps de Valentiniá y de Valente, trossos molt cuberts per esmalts bisantins. Y 'l got de Ulfila, te declinacions també com lo mateix llatí, y molt mes hipérbaton que 'l mateix llatí encare. En vista de tals inconvenients, s' ha ideat lo dar al provensal una supremacia de mérit y de temps tant gran que produesca l' italiá, l' espanyol y 'l francés com naturals derivacions sevás, en virtut de ser un idioma extés y perfeccionat á mida que anava descendint lo poble-rey, ó viciantse, per desgracia, en una decadència irremediable sa sonora y soberana llengua. Mes los enemichs de tal teoria, molt acreditada entre grans historiadors de la llengua y literatura provensal, los hi argüeixen que de tenir Provensa tal predomini literari llavors, hauria extret d' allí Carlo Magno los mestres pera sos escolas que d' Italia extragué, y asseguran no haverse fixat be la alabada llengua dels trobadors fins á la dotzena centuria de nostra era. Altres creuhen que las llenguas indígenas

superaren á la conquesta romana y coexistiren sempre ab la dominació derivada d' aquesta conquesta. Horaci anomena bilingüe á un poble de Apulia. Estrabon refereix que tribus enteras de la sabia Etruria parlavan l' etrusch en son temps. Las farsas atelanas se representaren pera divertiment de la juventut patricia en llenguatge osch fins als temps de Trajà. Mes á aixó contestan altres erudits que la República idea restriccions á la disusió del idioma romà, però lo imperi, al revés, mes universal y menos romà, seguí una política oposada. Y encara que Sant Geroni diga que 'ls marellosos eran trilingües *quod et grecae loquantur, et latine et gallice*', tal cita està copiada dels autors del primer sigle. Sis llenguas indígenas contava en la Espanya romana lo geògrafo Estrabon. Lo parentiu estretíssim descubert per la crítica moderna entre la llengua vâlaca, en l' antich territori de Dacia extesa pels colonisadors de Trajà, y la llengua italiana moderna indueix á sentir que una y altre nasqueren de la barreja entre 'ls dialectes distints usats pels pobles romans al poder de Roma. Jo de mí sé dir que á cada pas he trobat en mos estudis històrichs moltes referencias á aquestas llenguas populars, ja usuals en las rassas indígenas, ja consecuencia y resultat de las naturals alteracions ab que 's parlava l' llatí mateix per la gent provincial y rústica. Dich de la llengua llatina lo que dich de la literatura llatina; l' etern é immens imperi de Roma no pogué impedir la natural varietat de pronunciació y de sintaxis. No existia solzament una diferència entre lo que se 'n deya *sermo urbanus* y *sermo rusticus*, existia una diferència entre lo que s' anomena va llatí literari y llatí vulgar. Moltas vegadas li costava travall al poble entendre l' llatí literari, si es que l' entenia. ¡Ab quina maravellosa exactitud nos senyala Bembo las alteracions portadas aixíss á las vocals com á las consonants llatines per la ruda pronunciació popular de la gent del camp y de las provincias italianas! Anton de Lebrija observa que de las vinticuatre lletras del alfabet llatí, no mes dotze conservan lo seu ayre original en l' alfabet castellá. De nostre llatí provincial degenerat ne tenim notícies exactas, aixíss en las ordenansas donadas á Coimbra per Alboazem, com en las etimologías de Sant Isidoro, documents inapreciables pera estudiar la gran acció del llatí clàssich sobre l' llatí vulgar y la gran reacció del llatí vulgar sobre l' llatí clàssich. *Presbyterus non facieit suas missas, nisi portis cerratis.* diu Alboazem. Lo manto paraula desconeguda dels romans, s' esplica d' aquesta manera per Sant Isidoro en sas etimologias: *Mantum Hispani vocant quod manus tegat tantum.* Y la camisa paraula poch romana, le esplica d' aquesta manera; *Camisias vocamus quod in his dormimus in camis, id est in stratis nostris.* Donchs bé, lo que

passava en lo Centre y Mitjdia d' Espanya, passava també á la vega-
da en lo Sudest, y lo que passava en lo Sudest d' Espanya passava en
lo Mitjdia de Fransa es á dir, que anava degenerant poch á poch lo lla-
tí clàssich é invadint sos dominis lo vell llatí rústech.

Provensa y Catalunya tenian caràcters històrichs molt semblants.
En un y altre punt las antiguaas colonias gregas, sobreposadas als abo-
rigens; en una y altra la dominació romana, donant á Tarragona y á
Arles y Narbona, lo caràcter de grans ciutats cultas; en una y altra
igual administració, puig tarragonense s' anomenava una de las fona-
mentals divisions de nostra patria y 'l nom de Provensa prové de que
's considerava tal regió província per excelencia; en una y altra l'im-
peri visigot, ja comensat per la capitalitat de Tolosa, ó ja comensat
per la capitalitat de Barcelona; en una y altre, influencia de la Iglesia
Católica, de la gent monacal y de las conquestas carlovingias; entre
una y altre relacions económicas permanentes de navegació y de co-
mers, aixís com relacions políticas provenientes del enllás de comptes
soberans ab príncepes provensals, entre 'ls que mereix contarse 'l
de 'n Ramon Berenguer lo gran, ab Na Dolsa; numerosas afinitats, ob-
servadas quasi avuy mateix en los mariners de una y altra costa, en
los poetas de una y altre llengua, en las varias ciutats d' un y d' altre
territori, puig no 's divideix y separa ab facilitat tot lo que uneixen
la naturalesa y la historia. Pero aquesta unitat fonamental de la llen-
gua d' *Oc* no vol dir res respecte á la diferencia catalana, tant admir-
ablement definida per Diez en sa gramàtica comparada de las llen-
guas neollatinas; per Milà en son llibre dels Trovadors en Espanya, y
per Balaguer en l'erudit discurs que acabeu de sentir. La natural se-
paració dels Estats independents y la rica varietat propia de la Edat
mitjana, distingian per si mateixas, llenguas tant fonamentalment
idénticas com lo provensal y 'l català. En la metamòrfosis del llatí al
romance ja pren la llengua catalana formes eposadas á las formes pro-
vensals. Lo sistema ortogràfic s' aparta en las dues regions y aquesta
separació descobreix dos centres de cultura diversos. La y 's uneix á
la n pera formar lo so de la ñ, al revés del provensal, que pera for-
mar lo mateix so uneix á la n la h. Las inflexions dels verbs en z,
molt usadas entre 'ls escriptors de Provensa, no 's usan ó be 's usan
poch entre 'ls escriptors de Catalunya. L'article masculí lo, sobre-
vé mes sovint en la llengua catalana que en la llengua provensal.
Ofereix aquella molts noms singulars acabats en s mentres aquesta
cap. Solen los catalans també usar l'adjectiu femení sens á com Milà
observa, y diuen *dona fort, tela bast, per dona forta y tela basta*. Més pera que ampliar y extender aquestas observacions pro-

pias de altres mes vastos estudis? Basti dir, que aixís en lo verb substantiu com en las conjugacions fonamentals; aixís en las partículas varias com en los diptongos y en lo cambi de vocals, veyem essencialíssimas diferencias entre las llenguas mal anomenadas llemosinas de l' altra banda y las llenguas del mateix nom de aquesta part del Pirineu. Y per tant, aixís com tenim dues llenguas unidas y diversas, tenim també dues literatures unidas y diversas; la literatura catalana y la literatura provensal.

(*Seguiràd.*)

QUADRET

Baixa de Rosas lo bastiment
orsant ab fórsa per pará' l vent.
Dalt del pal mestre canta 'l grumet,
y 'l patró vetlla y ou impacient
grunyir las vergas del vent al pet.

Movent horrible terrabastall,
ve que desferma lo governall
y s' endú 'l barco tot dret al Nort:
patró que vetlla se gira avall
y veu ab l' ona pujá á la Mort.

Lo crit feréstech del corb mari
que al pal s' arrapa ja 's deix sentí,
y son cor ompla de feretat:
com serp encesa llú y s' ou rugí
lo llamp que porta la tempestat.

De sopte arrivan, dutas pel vent,
las campanadás d' antich convent
que á Deu demanan pel navegant;
mentres las rocas de la rompent.
al pobre barco van mossegant.

Tot d' una s' obra, petant en sech
y s' ou dels náufrechs l' últim gemech:
lo corb, famélich, lo vol ajup,
y al llum fatidich d' irat llampech,
als morts empayta que 'l mar escup.

DISCURS
DE
DON EMILI CASTELAR
EN LA
REAL ACADEMIA ESPAÑOLA
[Contestació al de D. Victor Balaguer

(Continuació).

Permeteume, senyors, algunes consideracions. Desde principis del sige onzé fins á mitjans del sige tretze, la literatura provensal y la literatura catalana se confonen, com se confonen, també, totes aquellas regions. Lo mon europeo, especialment lo mon occidental, en la época que dura de la destrucció del imperi romá al any 1,000, se troba suspés entre los horribles recorts de la irrupció germànica extesa per tot arreu com las grans inundacions y 'l temor Apocalíptich al Judici final difundit per las doctrinas milenarias.

En quant transcorra tant sols un dia mes enllá del senyalat, en que anavan á presentarse nostres pares, de sopte, en la vall de Josafat, succeix al terror la esperansa. Lo planeta esqueixa, donchs, los sayals de penitent y cenobita en que 's trobava com envolcallat y recull per sos pulmons dilatats l' ayre de la vida y absorbeix per sos membres erguits la calor de la llum ¡Ah! Las literatures populars modernas succeheixen á las literatures monàsticas dels primers temps medis en tot lo sige onzé, sige del naixement, per tant, de la literatura provensal. Aquest nom no té cap propietat, com no té cap propietat l' altre nom donat á lletras tals de lletras llemosinas. Lo poble provensal es una família, y res mes que una família, com lo poble llemosí es altra família, y res mes que altra família, del conjunt de pobles estesos desde las riberas del Loire á la desembocadura del Ebro. Y s' anomenan poetas provensals: Guillém de Poitiers, llemosí; y Ramon de Jordán, gascó; y Pere Roger, de Alvernia; y Huch Brunet, de Rodez; y

Vidal de Tolosa; y Riquier, de Narbona; y Gaucelin, de Béziers; y Folquet, de Romans; y Vaqueira, de Monferrato; y altres d' innumerables, los que, en veritat, no deuenen ser aixís anomenats, ni per son nom ni per son origen, quan los poetas fills ó descendents de Provença, ni tant sols componen la desena part, sumats tots, en la canora tribu de trovadors diversos. Cometent una coneguda figura, se pren la part per lo tot. Y 's coneix ab lo nom genèrich de literatura provensal aquella literatura dels pobles meridionals, que tendian á formar mes ó menys deliberadament una gran nacionalitat, ó si voleu, una llumino-sa confederació de celto-romans, davant per davant d' altra naciona-litat composta per celto-franchs més enllá de las corrents del Loire.

En son fons, los pobles extesos redera lo marje meridional d' aquest riu sentian per los pobles extesos derrera lo marje nort un menyspreu tant gran, com lo menyspreu dels helens y dels llatins per los bár-baros. Fou en va que 'ls batejés un bárbaro, Clòdoveo; en va los sal-vá del jou àrabe altre bárbaro, Carlos Martel; en va los doná apparent unitat altre bárbaro, Carlo Magno; en va los marcaren políticament, ab sello de autoritat mes ó menys horros, bárbaros com los carlovin-gis Lluís lo Piadós y Carlos lo Calvo; los moradors del Mitjorn, al veure sos camps florits, sos céls blaus, sas mars semblants al cel, sa llum esplendorosa, sas ciutats artísticas, sos ports plens ab los productes del comers, sos castells hont regnava 'l saber igualment que 'l valor, sos monuments magnífichs en quals línées veyan recorts vius y en quals moles testimonis maravellosos de la tradicional cultura, sos compats regits per prínceps soberans, sos municipis democràtichs, s' en-vanian ab exaltat envaneixement, y d' aquesta exaltació surgia, no sols una verdadera nacionalitat política, composta de varis encontrauts ele-mnts, sino una verdadera confederació literaria en quals concentrichs círculs niuavan músichs aixams, llenant aquells brugits y destilant aquellas mels, de que viuhen desde l' ànima fins al terrer en una civili-sació verdadera. La terra, hont la llengua de *oc* se parlava, indelibera-dament oposava, donchs, los restos del mon romà á las invasions del mon germànic. La monarquia górica, per algun temps arrelada en sos territoris, deixá allí tant escassa petjada com en nostre propi sol, hont la rapidés increible dels triunfos àrabs s' explica per la fortís-sima oposició al poder visigot dels mal dominats espanyols.

Quan Carlos Martel apareixia en la llegenda relligiosa com l' arcán-gele que desenyeynava sa espasa de foch contra 'ls àrabs, Eudes, un Duch de las vessants orientals dels Pirineos, s' unia contra del capdill heroych y ortodoxo ab los malehits sarrahins. Al baixar Carlo-Magno

de Roncesvalles, trobava tant rebels los congostos de Aquitania com havia trobat los congostos de Navarra. Ni 'ls capdills franchs, ni 'ls reys merovingis, ni 'ls majordoms de palau, ni 'ls descendants de Carlemagno, ni 'ls mateixos Capetos, havian trobat en aquell vast territori meridional altra cosa que inútils homenatges. Així arribaren los provençals al orient de la seva literatura. ¡Quina estranya Babel en la dotzena centuria aquest Languedoc! Mireulo: lo vasch antich en la muntanya, disposat sempre á guerrejar y á fer corregudas, sorprendent y omplint de sanch la plana; los creuhats, moguts més per espírit aventureu que per espiritu religiós, agitanho tot en sas alegres marxes y sas tristíssimas tornadas; per los Alpes las sectas valdenses tant desassossegadas de conciencia y d' ánimo, fulminant heretijas; per los creuhers lo juheu ab sas caravanas, portant entre 'ls productes de vendre ó cambiar molts y molt estranyas ideas; en Nimes rabíniques escolas y en Montpellier sabis amestrats en los colegis cordobesos; en los basars de las ciutats marítimes los teixits del Orient, quals colors enlluernavan los ulls, y las especies y essencias del Orient, quals aromas ubriacaban lo sentit; al Nort los comptes de Poitiers, cridats á regnar en Aragó; prop dels colls reaychs los Armagnacs y los Foix y los Albrets, senyors necessitats tots de corre redera la fortuna y bregar pera viure; aqui las compteses de Narbona ab sas corts d' amor; allí los comptes de Toulouse, que regnavan en Trípoli per son valor, y que atreyan las envejas y los cóleras de sos vehins condensadas en frequentíssimas guerras; per tot arreu poblacions republicanas enardidas per la llibertat; torneigs mantinguts fins per lo estat popular que tenia timbre en sos escuts y torreons en sas casas; confusió de ibers, vaschs, galos, celtes, romans, normans, helens, bizantins, jaheus, àrabes, italians, portant per necessitat un mobiment social tant viu y un cambi de pensaments tant extens, que habian de deixar per tot arreu innumerables inspiracions, y havian de tenir una desmesurada influencia, lo mateix á Fransa que á Espanya, lo mateix á Espanya que á Italia, es dir, en las tres grans regions pròximas á formarse ab elements extrets d' aquell extraordinari foco de llum y vida, quals resplandors, convertits en ideas, aclarian los esperits, y qual valor, convertit en forsas, arrastrava redera seu las gegantinas moles dels varis estats, llavors, en aquella ocasió, de pobles y nacions.

La oposició radical entre 'ls franchs del Nort y 'ls romans del Mitjà dia es la llei d' aquests temps, oposició á la qual uns y altres obe-hian indeliberalment. L' estudi profon de la historia ensenya que 'ls pobles compleixen molts vegadas un ministeri històrich sense

conciencia interior de cumplirlo. Omplen els segles la incessant lluita entre la rassa semítica y la rassa indo-europea. Per ella s'explica des de la entrada d' Alexandre a Tiro fins a la entrada de Tito a Jerusalem; per ella, l'suicidi de Sagunto al peu dels trofeus cartaginesos y la mort de Cartago al peu dels trofeus romans; per ella desde las tres guerras púnicas en que sobreixen los patricis romans en brega ab los patricis cartaginesos, fins a la reconquesta espanyola, en que sobreixen los héroes cristians en brega ab los héroes musulmans: y uns y altres guerrers, actors en aquests llarga tragedia, no saben mai, entre batallas, assolaments, saqueigs, desolació, extermini, com obeheixen a lleys incontrastables de la societat, tan necessaries com las lleys mateixas de la naturalesa. Inconscients, com ara ab gran propietat se diu, del impuls motor de llurs actes, los provensals, en política y en literatura, sostentavan una rivalitat perpétua ab los franchs, y tendian a formar ab las arts propias de llurs inspiracions y la energia propia de llur activitat una gran confederació meridional.

La literatura provençal comensa pel gènere épich, esencialment impersonal y objectiu, com hi comensan totas las literatures del mon, puig la poesia lírica exigeix major desenrotlllo de la individualitat, propi fruyt d' una civilisació ja madura. La filiació llatina d' aquesta literatura neo-llatina s' observa tant en las dansas y chorus, supervivents a la dominació visigoda, com en los fragments d' obras romanas antigues incrustats en lo nou poble. Lo professor erudit Milà y Fontanalo ho prova mostrant com las formas antigues de versificació llatina ab lo moviment yámbich y trocàich passan a las novas formas de versificació neo-llatina, encara que, de métricas que las antiguas eran, se cambian ab lentitud y per graus en ritmicas las novas. Lo sentiment religiós inspira 'ls primers cantichs provençals. Llur mes vell monument es una especie de traducció de Boeci, semi-didáctica y semi-épica pertanyent, ó bé a la darreria de la dezena centuria ó bé al comens de la onzena. Quatre cicles componen aquests cantichs, quals rudimentaris versos son tots d' onze sílabas y tots monorrims. Hi ha en ells un cicle eclesiástich y monástich, quals principals personatges son los beneventurats als que 'l poble adora en los altars; un cicle carlovingi que omplen ab llurs noms y ab llurs hassanyas Roldá, lo ventut a Roncesvalls, y Guillém d' Aquitania, lo vencedor a Barcelona; un cicle cavalleresc en que ' canta al santíssim Graal, trasladat després a las literaturas del Nort; un cicle de cuentos més ó menos orientals en quals variats enredos s' hi descobreix la influencia del antich mon assiàtic en las terras de Provença. Naturalment, aixis que la

épica s' acaba, com la fas de civilisació á la qual pertany, comensan los poetas que podrém anomenar personals ó subjectius, es á dir, los verdaders trovadors. Lo castell ab sa cort, y l' mercat ab sa riquesa; la competencia entre las aristocràcias comercials y las aristocràcias guerreras; los elements cavallereschs, propis del feudalisme, y la gananteria cortesana, propia d' una rassa sensual, felís ab los asalachs d' un clima dolsíssim, las festivitats feudals, conegudas ab lo nom de Puys, ahont hi alternavan ab los torneigs los jochs poétichs y las corts d' amor, teatros propis pera las nobles agudesas dels ingenis excitats pels sonrisos de las damas y 'ls premis de las flors; tots aquestos nümens inspiraren aquellas composicions, mes ricas per sas consonants y per sos metres que per son estre y per sa idea, las quals cantavan l' amor no molt platónich, lo coratje no molt tenás, lo pondonor no molt cristiá, la liberalitat sense aturador, las empresas guerreras y políticas, en obras quals autors era ja un príncep soberá en lo vagar del seu ofici; ja un bisbe semilaich, que preferia la citara d' or al orga de la iglesia; ja un aventurer donat á auar de Provensa á Sicilia, de Sicilia á Constantinopla, de Constantinopla á Xipre, de Xipre á Jerusalém, demandant per aixó la corona de Bisanci; ja audás navegant que tirava amoretas á la reyna de Tripoli; ja un guerrer que, ansiós de pelear, sembrava discordias entre Felip August de Fransa y Ricart d' Inglaterra, puig allavors, cantada la poesía en carrers y plassas pels jutglars, anava unida completament á la acció, y la acció 's resolia en aventuras terminadas cap y al últim per grans fets de verdader heroisme.

No obstant y la nativa diferencia entre 'ls dialectes, la poesía provençal y la poesía catalana eran una mateixa y sola poesía en aquest temps. Més un fet sobrevingué, que arorreant la independencia del Mitj dia de Fransa enrobustí la independència del Sudest d' Espanya y sa estreta unió íntima ab Aragó, de tot lo qual hagué de nixer una nova literatura exclusivament catalana. Los fets capdals de la història provençal ó llemosina entre la rassa humana de la banda del Sur y la rassa ponent de la banda del Nort del riu Loire. Y 'ls franchs eran los soldats primers y mes tenassos de la Iglesia católica en los segles mitjans. Los franchs se batejaren ab fé viva en la Iglesia y combatiren ab coratje tenás l' arrianisme. Los franchs á Poitiers contrastaren la irrupció sarraïna. Los franchs ab Pepino constituhiren la soberanía temporal del Pontificat. Los franchs dividiren ab lo pacte de Carles Magno, la Europa occidental entre la Iglesia y l' Imperi. Los franchs sostingueren lo principi ultramontà en totes las nacions, y uniforma-

ren la disciplina eclesiástica en mitj de la divisió y fraccionament que afigia per ella mateixa á la trista y anárquica Etat Mitjana. Per conseqüencia en llur oposició era natural que 'ls romans del Mitjdia tendissen á la heterodoxia, ja que tendian tant á la ortodoxia los franchs del Nort.

No hi ha mes que llegir las sàtires provensals pera observar com malehian á Roma y de quina manera atacavan al clero. Aixís, la gran corrent de las ideas heréticas, gregas y asiáticas en sa major part, desguassá allí ahont Assia y Grecia trobaven territoris mes propis y espèrits mes preparats á la sublevació intelectual. Lo problema dels orígens del mal, tanca en sos termes tots los problemes teològichs. Pera explicarlo d' alguna manera oposada per complert á la explicació ortodoxa vinguerent los maniqueus en lo sigle tercer de la Iglesia, y vuyt sigles mes tard los albigeses á Provença. ¿Ahont havia estat tant temps com depositada, aqueixa idea, que fa del mal y del bé dues forsas iguals, y d' aquestas forsas dues divinitats poderosas? ¿Com, vensuda en lo segle quart, renyeix per complert en lo segle onzé? Tres rassas principals invadiren la Europa romana en los darrers dies del romà imperi. La primera d' ellas, la rassa germànica, que atravessá 'l Rhin y 'l Danubi; la segona d' ellas, la rassa mongòlica, que acampá á Hungria; la tercera d' ellas, la rassa eslava, que restá á l' Orient d'Europa rodejant en la Peninsula dels Balkans al decadent imperi bisantí. Donchs, bé; aquesta rassa eslava era maniquea de sí, avans de Manés. Guerrera per naturalesa, no creya en la unitat superior del Univers, y s' alentava pera 'ls eterns combats en una eterna guerra esencialment trascendental y dogmàtica. En llur pas desde 'l Turkestan á la Propontide, los trovaren los eslaus, encare viu'l dualisme persa, y á llur entrada natural en la Iglesia grega's conformaren ab la doctrina de Manés, lo gran dualista cristià, apòstol, desde 'ls principis del cristianisme, d' aquesta idea oriental. Succehí ab los eslaus lo mateix que ab los gots y ostrogots en llur cristianisació. Al entrar aquests en la Iglesia, esculliren la doctrina menos apartada de llur complexió y de llur historia, esculliren l' arrianisme, d' igual manera que 'ls dualistas eslaus, los quals esculliren lo dualisme cristià, mantingut á Orient, de primer per Manés, y després per sos deixebles y successors. Los eslaus eran los mes dualistas entre las rassas bárbaras, y 'ls búlgars á son torn los mes dualistas entre las rassas eslavas. ¿Pot senyalarse ab mes precisió 'l camí prés per la idea dualista? Del Turkestan, ahont nasquera, la rassa eslava's dirigi á Persia, ahont hi trová 'l maniqueisme teològich en armonia ab llur maniqueisme natural. De las

voras del riu Eufrates passá á las voras del mar Caspi, d' allí á las voras del mar Negre; de las voras del mar Negre á la Península dels Balkans de la Península dels Balkans á Hungria y á Italia, prenen per un costat la Transsylvania y per altre costat la Dalmacia, y d' Hungria passá á Alemania y d' Italia passá á Fransa. Al estudiar lo moviment dualista de Reims á últims del segle desé; lo de Aquitania á principis del segle onzé; lo de Chafons á mitjans d' aquest mateix segle dotzé. fa de bon veure sa identitat absoluta ab lo moviment que hem rastrejat desde 'l fons del Assia fins al fons de la Bulgaria, y desde 'l fons de la Bulgaria fins al Mitjdia de Fransa, ahont prengué son nom de la ciutat d' Albi. Com los maniqueus, los albigesos admeten dos principis: un absolutament bò, y altre absolutament dolent; com los maniqueus imputan al dimoni la redacció del Vell Testament; com los maniqueus consideran á Crist dotat tan sols d' un cos apparent; com los maniqueus abominan lo baptism, condempnan lo matrimoni, maleheixen l' alimentació carnívora, negan la presencia real en lo Sagrament Eucarístich y refusen l' homenatje de sa adoració á la Creu. Cap territori tas preparat pera rebre totes aquestas idees com lo territori que era l' embranch del Orient y del Occident ahont la riquesa convida ab sas satisfaccions al oci del cos y al travall ingeny; lo comers cambia las ideas com la circulació vital cambia 'ls àtomos; las escolas juhevas escampan los sistemes de Córdoba y 'ls cantars de Sevilla; los castells feudals prenen l' aspecte de àerous palaus, olvidats de la guerra y apercebuts y apariats pera l' amor; las guzlas y las cítaras accompanyan los versos variats en infinitat de rimas y consonancies; la galanteria oriental y 'ls hàbits contrets en las campanyas d' Andalucia y en las campanyas de Palestina, demanan que cada esposa tinga alguns cavallers, y tot cavaller algunas damas; los vencedors de las Navas emprenen guerras darrera 'l plaer; las princesas altíssimas ocupan tálams, dels quals han caigut repudiadas vilment fins á quatre donas honradas; los potentats guisan ab foch de costosos ciris los plats de llur taula; la conciència 's remou com lo fácil joguineig dels oreigs y las societats s' alteran com los fàcils encrespaments de las onas; anant per lo tant, las ideas heterodoxas, á tall de volts viatjers, á extender llurs alas per aquells preparats horisons.

La conciència humana 's removia ab procellosos moviments. Per tot arreu 's bellugan las sectas. Los fatimitas á Egipte; los almohades á l' Africa, 'ls deixebles de Maimonides á Córdoba, á la Sorbona y al Paraclet, Abelart; á Lyó, Wald; los caballers cantadors á Thuringia; Pe-e de Bruis, baixat dels Alps y entregat á predicacions heréticas á

Aquitania, los albigesos per tot lo Mitjdia de Fransa demostraran la inquietut universal del humà esperit; y explican la tendencia dels provençals á rompre 'l cercle d' ideas ahont los havian tancat la tradició y la Iglesia. A mitjant sigele dotzé, donchs, dominava la doctrina heterodoxa tot lo país comprés entre 'l Garona y 'l Ródano. Tolosa era la metrópoli de tan trascendental revolució. Sis grans bisbats havia fundat en aquells territoris, ui mes ni menos que si tingüés poder coercitiu y material. Aixis no deu maravellarnos que al sentarse Ignace III al trono dels Pontífices, obris contra 'ls albigesos una guerra sens treva ni descans, ab intent de guanyar llovers comparables tan sols en las crónicas religiosas ab los llovers del inmortal Gregori VII. Jove pera son càrrec, de pensament clar, de paraula elocuentíssima, exaltat d' afectes, resolut en sa acció, tan astut com vehement, conegué que sa autoritat sols podia prevaldre sobre Provença ab la persecució á mort dels heretjes y l' extermimi complert de la heretjia. A tal impuls pugná per detenir y contrastar lo moviment. Se trobava á llur cap lo soberà Ramon VI, duch de Norbona, marqués de Provença, comte de Tolosa: cinquanta ciutats y molts populoses burgs li prestavan acatament; cent deu castellans prenian d' ell sos castells en feudo; las damas, que seguian las saragatas de la guerra y las corts d' amor, formavan, per sabedoras y expertas, una garlanda al voltant del seu trono; los aventurers errants, que així puntejavan lo llaut com manejaven l' estoch, y així empunyavan la alabarda com la copa, y així perseguian, ab llurs gents arreplegadas, al enemic com ab llurs cans als caps de cassa y ab sos falcons als aucellets, li componian una legió de cortesans; los trovadors cantavan á una senyal seva en llahor de sos amichs y en contra de sos enemichs, mentres ell, dominador de terras que havia convertit en serralls; rich d' or, que havia consagrat llargament al plaher; de cor obert á totes las passions; d' intel·ligència possebida pel dualisme oriental; mes escéptich que creyent; amich dels heretjes per sas inclinacions, y sens atrevirse á anar contra 'l Pontífice per temor á que la excomunió perturbés sa vida de balls y orgías, agrabava tots los mals ab lo major que li pot sobrevienir á qui regeix societats y personifica Estats, ab la indecisió y ab la incertesa.

(Seguirá.)

